

Adam Andrzej Witusik

Sesja poświęcona Lubelszczyźnie w Tysiącleciu Polski

Rocznik Lubelski 9, 417-419

1966

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

do obrad, którym przewodniczył doc. dr Kazimierz Beczar — przewodniczący Rady Naukowej CRS. Ogółem wygłoszono cztery referaty. Wybitny znawca życia i twórczości Stanisława Staszica i wydawca jego pism filozoficznych i społecznych, prof. dr Bogdan Suchodolski mówił na temat dzieła Staszica: *Ród ludzki i perspektywy jego rozwoju*. Dziejami Hrubieszowskiego Towarzystwa Rolniczego zajął się prof. dr Józef Mazurkiewicz z Lublina, poddając wnikliwej analizie główne założenia ustawy Towarzystwa i istniejące w nim formy własności. Referat na temat Towarzystwa Hrubieszowskiego, jako przedspółdzielczej organizacji chłopów, wygłosił mgr Leon Marszałek z Warszawy, konstatując w dziele staszicowskim obecność jednej z podstawowych zasad ruchu spółdzielczego — zasady asocjacji w celach gospodarczych. Wreszcie mgr Henryk Trus z Lublina przedstawił referat na temat przemian gospodarczych, jakie nastąpiły na terenie wsi hrubieszowskiej w latach 1945—1965.

Referaty, prezentując tak bogatą i wszechstronną problematykę, wywołały ożywioną i nader interesującą w wielu przypadkach dyskusję. Koncentrowała się ona głównie wokół osoby Staszica i jego dzieła. O życiu i działalności wielkiego reformatora mówiła między innymi interesująco ze znawstwem dr Barbara Szacka. Podobnie prof. dr Seweryn Żurawicki, który przeprowadził ciekawą analogię między fundatorem Towarzystwa a Turgotem, stwierdzając, że Stanisław Staszic przewyższał znanego ekonomistę francuskiego głębią spojrzenia i zrozumieniem idei asocjacji. Tło gospodarcze działalności Stanisława Staszica omówiła doc. dr Irena Kostrowicka, natomiast mgr inż. Tadeusz Madler, jeden z ostatnich prezesów fundacji staszicowskiej, przedstawił przyczyny upadku tej instytucji.

Problematyka staszicowska dominowała także podczas odbytego w tymże dniu zgromadzenia, w którym udział wzięło kilkanaście tysięcy mieszkańców miasta i regionu hrubieszowskiego. W przemówieniach swych zarówno Czesław Wycech, jak i Władysław Kozdra wielokrotnie nawiązywali do idei staszicowskich i doświadczeń Towarzystwa, stanowiących ich zdaniem piękną kartę w tradycjach chłopskiego ruchu spółdzielczego i samopomocowego, który obecnie w nowych warunkach w coraz to większym stopniu ogarnia i przeobraża wieś polską.

Dobrze by się stało, gdyby organizatorzy tej ze wszech miar udanej i interesującej sesji postarali się także o druk jej materiałów, w postaci specjalnej, pamiątkowej książki. Postulat ten uzasadniony jest wysokim poziomem naukowym poszczególnych wystąpień, będących w wielu wypadkach nie tylko podsumowaniem ostatnich, bogatych przecież badań, lecz wnoszących nowe, oryginalne wartości, jak również znaczeniem i wagą poruszanej problematyki. Wydawnictwo takie byłoby pięknym hołdem złożonym Stanisławowi Staszicowi i jego tak wysoko ocenionej dzisiaj fundacji.

Wiesław Śladkowski

SESJA POŚWIĘCONA LUBELSZCZYŹNIE W TYSIĄCLECIU POLSKI

Uroczystości milenijne były niewątpliwie bodźcem do intensywnej działalności twórczej lubelskiego historycznego środowiska naukowego. Swoistą manifestacją ich dorobku była sesja naukowa poświęcona roli Lubelszczyzny w Tysiącleciu Polski, która odbyła się w dniach 18—19 XII 1966 roku w gmachu Kolegium Hu-

manistycznego UMCS. Uczestnikami jej byli pracownicy naukowci kierunku historii UMCS oraz nauczyciele szkół średnich i zawodowych województwa lubelskiego, a organizatorami — Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej i Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego. Celem sesji było ukazanie roli i miejsca Lubelszczyzny w dziejach państwowości polskiej i życia narodu.

Na sesję przygotowano wydawnictwo (rotaprint, nakład — 500 egz.) pt. *Lubelszczyzna w Tysiącleciu Polski*. Złożyły się nań referaty: prof. dr. Kazimierza Myślińskiego — *Lubelszczyzna w średniowieczu*, doc. dr. Ryszarda Orłowskiego — *Blaski i cienie Lubelszczyzny w XVII i XVIII wieku*, doc. dr. Tadeusza Mencla — *Lubelszczyzna w okresie walk narodowowyzwoleńczych i rewolucyjnych (1795—1918)*, doc. dr. Jana Malarczuka — *Lubelszczyzna w okresie międzywojennym* i prof. dr. Józefa Mazurkiewicza — *Rola Lubelszczyzny w Polsce Ludowej*. Wydawnictwo jest udaną próbą syntetycznego ujęcia dziejów Lubelszczyzny. Będzie ono pomocne przede wszystkim nauczycielom i działaczom kulturalno-oświatowym.

Otwarcia sesji dokonał przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Sesji — prof. dr. Jan Dobrzański, wskazując, że okres Milenium zaktualizował również zainteresowania historią regionalną — społeczeństwo zapragnęło bliżej poznać miejsce i udział swojego regionu, miasta czy osiedla w życiu państwowym w poszczególnych okresach historii.

W związku z tym, że wraz z zaproszeniami uczestnicy sesji otrzymali także wyżej wymienione wydawnictwo, autorzy referatów wygłosili krótkie wprowadzenia do dyskusji, w których omówili węzłowe zagadnienia swoich referatów.

Wszystkie referaty wywołały ożywioną wymianę zdań. Ogółem głos w dyskusji zabrało 26 osób. Na temat Lubelszczyzny w średniowieczu głos zabrali: doc. dr. Aleksander Gardawski, doc. dr. Zygmunt Sułowski, dr. Józef Szymański i mgr Ryszard Szczygieł. Rolę Lubelszczyzny w okresie Odrodzenia i Reformacji omówił doc. dr. Stanisław Tworek. Mgr Adam Andrzej Witusik zwrócił uwagę na rolę Zamościa i Puław w procesie orientalizacji kultury polskiej. Dyskutanci nie byli zgodni — przede wszystkim doc. dr. Stanisław Krzykała, mgr Henryk Cimek i mgr Emil Horoch, co do oceny w referacie doc. dr. Jana Malarczuka niektórych faktów i zjawisk z dziejów ruchu robotniczego i ludowego. Na temat ruchu oporu na Lubelszczyźnie mówił mgr Edward Olszewski. Mgr Mieczysław Szyszko poruszył problem periodyzacji okresu okupacji hitlerowskiej i Polski Ludowej.

Obok pracowników nauki w dyskusji głos zabrało wielu nauczycieli, co świadczy o ich żywym zainteresowaniu historią swego regionu. I tak m. in. o Akademii Zamojskiej mówił mgr Paweł Bednarz, o plebejskim charakterze powstania styczniowego na Lubelszczyźnie — mgr Stanisław Kępka, o strukturze ludnościowej Lubelszczyzny okresu międzywojennego i Polski Ludowej — mgr Jan Paszczuk, o roli sesji dla pracy dydaktycznej nauczycieli — mgr Eugenia Zalewska, o zagadnieniach kulturalno-oświatowych na Lubelszczyźnie w okresie międzywojennym — mgr Zygmunt Łupina, o utrwalaniu władzy ludowej na terenie województwa lubelskiego — mgr Janusz Mandziuk.

Na zakończenie dyskusji poszczególne referenci udzielili wyczerpujących wyjaśnień na postawione pytania.

W pierwszym dniu obrad w gmachu Kolegium Humanistycznego UMCS została otwarta wystawa zorganizowana przez Bibliotekę Główną UMCS, ilustrująca wkład pracowników naukowych UMCS do badań nad historią Lubelszczyzny. Znalazły się na niej prace z zakresu historii, etnografii, archeologii, nauki o literaturze i językoznastwa. Jedna z gablot była poświęcona m. in. historii Uniwersytetu

Marii Curie-Skłodowskiej. Ekspozycje spotkały się z dużym zainteresowaniem zwiedzających.

Sesja niewątpliwie spełniła swoje zadanie. Należałoby tylko życzyć, aby raz podjęte badania nad przeszłością Lubelszczyzny były nadal kontynuowane i aby owocowały „Dziejami Lubelszczyzny” wydanymi co najmniej w nakładzie 5 000 egzemplarzy.

Adam Andrzej Witusik

WYSTAWA „LUBELSZCZYŻNA W WALCE O NARODOWE i SPOŁECZNE WYZWOLENIE W XIX I XX WIEKU”

Wystawa pod tym tytułem została otwarta w dniu 19 lipca 1966 roku w nowej siedzibie Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Lublinie. Jej organizatorem było Archiwum lubelskie, które tego dnia przejmowało we władanie pięknie odrestaurowany gmach pojezuicki przy ul. Królewskiej. Dyrekcja tej zasłużonej w życiu kulturalnym i naukowym Lublina placówki dała jeszcze raz przykład, że służy społeczeństwu nie tylko opracowując i udostępniając źródła archiwalne, z których korzysta pokaźne grono pracowników naukowych i młodszych historyków, ale także organizując wystawy¹.

Sam temat ekspozycji nie mógł być trafniej dobrany na tego rodzaju okazję. Lubelszczyzna bowiem uczestniczyła w omawianym okresie we wszystkich akcjach niepodległościowych, a w wielu przypadkach była regionem przewodzącym innym dzielnicom Polski. Także wystąpienia były tu niejednokrotnie silniejsze niż gdzie indziej lub rozłożyły się tu inicjatywy, których nie było na pozostałych terenach. Ziemia ta w naszym stuleciu była dwukrotnie siedzibą najwyższych władz państwowych (1918 i 1944) oraz kolebką największych przeobrażeń społeczno-ekonomicznych w tysiącletniej historii. W nawiązaniu do tych tradycji, które wywierały niezatarte piętno w życiu społecznym i psychice narodu a zarazem torujących drogę ku postępowi i wyzwoleniu spod zaborów, wystawa spełniła jakże wielce pożyteczną rolę.

Ekspozycja, mimo piętrzących się zawsze trudności przy organizowaniu wystaw o charakterze historycznym, ustrzegła się jednostajności. Była barwna i żywa, przejrzysta i z umiarem dawkująca materiał ilustracyjny i przez to nie przeładowana. Mimo tej oszczędności plastycznej ukazała w odpowiednich proporcjach poszczególne etapy walki mieszkańców tej ziemi o wyzwolenie społeczne i narodowe. Temat określony w tytule pokazany został z niezwykłą konsekwencją i logiką. Odczytanie wystawy ułatwiał oszczędny w słowach, ale bardzo treściwy komentarz, zarówno międzydziałowy, jak informujący o zawartości poszczególnych gablot.

Wystawę otwierał dział zatytułowany *Stanisław Staszic założyciel Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego*, w którym widniał portret wielkiego reformatora, uczonego i patrioty. Zwracał uwagę oryginał kontraktu Towarzystwa z podpisem projektodawcy. Dobrze się stało, że organizatorzy pokazali Staszica i jego

¹ W. Śl a d k o w s k i *Wystawa „Powstanie styczniowe w Lubelskiem i na Podlasiu”*. „Rocznik Lubelski”. T. VI. Lublin 1963 (druk: 1967), s. 269—272. Archiwum było współorganizatorem wspomnianej wystawy.